

KÉSZ DRÁMA AZ ÉLET

Szűcs Mónika (szerk.): *A mi országunk. Mai magyar színdarabok Tar Sándor nyomán; Kortánc. Mai magyar színdarabok*

Igen. Ma a magyar dráma él és virul; egyre-másra születnek új színpadi szövegek, és ha aranykorról nem is, drámai korról biztosan beszélhetünk. (Az aranykor amúgy is többnyire visszatekintve csillog igazán...) Drámai a kor, indulatos és érzelemgazdag, konfliktussal pedig teli minden, pincétől a padlásig, meg azon is túl. Az élet – a magán, a köz – ma nem kész regény, hanem kész dráma; író legyen a talpán, aki annyit vissza tud venni belőle, hogy a színházban ne érezzük soknak.

A Selinunte Kiadó színházi tárgyú könyvekre szakosodott; erre a tematikára a kiadók általában nem buknek, mert nemigen van benne üzlet. Viszont hogy szükség van rá, az elég evidens: öt év alatt hét kötet jelent meg az Olvasópróba-sorozatban, és három szerzői gyűjtemény (utóbbi egyikében egy csoport színpadi szövegei szerepelnek).

A hatodik kötet *A mi országunk* címet viseli, és erről akkor is Tar Sándor jutna eszünkbe, ha az alcímre (*Mai magyar színdarabok Tar Sándor nyomán*) még rá sem tévedne a tekintetünk. Annak ellenére, hogy tudjuk, ezzel a címmel Tar Sándor nem írt sem novellát, sem regényt, drámát meg pláne nem, merthogy drámát egyáltalán nem írt. Egyik novelláskötete viseli *A te országod* címet, egy másik regénye – mely sokkal inkább különböző prózai formákat összekapcsoló elbeszélésfűzér, szociográfia-gyanús sorozat – *A mi utcánk* címen jelent meg. Mindkettő a kilencvenes évek elején, 1993-ban és 1995-ben, néhány évvel azelőtt, hogy fény derült volna az író intenzív ügynökmúltjára.

A mi országunk című drámakötet mégiscsak Tar Sándor életművének tükre: az a társadalmi réteg jelenik meg benne, amelyet ebben a koloritban csak ő örökített meg. A kisembereket, a lecsúszottakat, akik úgy csúsztak le a saját zárványvilágukba, hogy nem is voltak soha másutt, nem is volt honnan lecsúszni, egyszerűen oda teremtette őket a sorsuk, ahonnan nincsen út nemhogy fölfelé, de kifelé sem, és még az álmaik is fakók, ködösek.

A kocsmá, a munkásszálló, a gyár, a külváros, a falu sáros utcája – ezek a helyek, az ő helyeik, az otthonuk, mondjuk így nyugodtan.

A mi országunk című drámakötetben négy mű szerepel; közülük egy, az utolsó, a *Csóka* című egyetlen felolvasószínházi bemutatót ért meg. Hajdu Szabolcs eredetileg filmre szánta a balladai feszültségű történetet, a *Csóka* gúnynevű cigányfiú életének utolsó epizódját. Amelyben ott sűrűsödik a lepusztult munkásszálló közösségébe való beilleszkedési kísérletről a jövőtlen szerelmen át a kitorés reménytelenségéig minden, és a szokatlan társ, egy csóka az egyetlen igazi kötődés.

Selinunte Kiadó
Budapest, 2019
282 oldal, 3200 Ft

Mészáros Tibor az *Istent falra festeni* című darabja őrzi *A mi utcánk* epikus szerkezetét, noha a falu központi helyére, a kocsmába gyűjti az összes szereplőt. A „Mísi kocsmá” törzshely és átjáróház, ahol mindenki megfordul; gyökeret eresztve kártyázik az egyik asztalnál, vagy jön és megy, majd ismét jön, és közben, akár egy puzzle, egymáshoz illeszkednek sorsdarabkák, figurák, történések. Van kalauzunk, egy Szösi nevű kislány, aki bemutat és kommentál, kint is van velünk, és bent is velük, jobbára láb alatt. Életkép a darab, és az élet, amelyről tudósít, áraszt némi otthonosságot, van benne szeretet és közöny, fásultság és álmodozás. Bizonyára áthajtottunk már egy ilyen falun, lassan végig a kátyús, aszfalthiányos úton, és láttuk az út mellett ezeket az embereket, férfiakat és asszonyokat, ahogy gyanakodva méregetik az idegen autót... De a megkövesedettnek tűnő életképbe egyszer csak beszikrázik egy – illetve két – terv: a férfiak bankrablásról álmodnak, a nők meg lázadásról... Abszurd, farce, groteszk színezi át a szürkés szövetet, a dupla kudarc kódolva van, akárcsak a változtathatatlan. Lehet nevetni, minimum mosolyogni...

A te országod a Forte Társulat egyik kiemelkedő előadása lett, és ez nagymértékben köszönhető a színpadi mű szerzőjének, Keresztury Tibornak, aki Tar Sándor novelláit a sajátjaival összedolgozva homogén és sodró erejű szöveget írt, amely igencsak kézre állt Horváth Csaba rendezőnek, aki szokásos, fizikai színházi nyelvével használva a szocializmus és a rendszerváltás nagy veszteségeinek tablóját létre hozta. Ezek a nagy veszteségek persze mind kisemberek, akik ezúttal egy üzemcsarnokban, az öltözőben és a munkásszálláson sodródnak egymáshoz. Van két vezetőszál, a kicsit fogyatékos Vízipók és Csóka (igen, ugyanaz a Csóka), nekik jut történet; és van még egy fontos figura, Sipos, aki szép fokozatosan mindent elveszít abból a keskeny sorsból, amely kijutott neki, családot, jövőt, és most, a rendszerváltás környékén semmivé vékonyodik. Körülöttük megannyi ismeretlen ismerős, és az a bizonyos „vastag” szókinccs, elvtársak és szokol rádió. Horváth Csaba rendezésében Mocsár Zsófia egyszerre konkrét és elvont tere csempével volt kibérelve, és teli volt PVC-csövekkel, a rengeteg érzékeny és intenzív alakítás mindegyik figurát ki- és megemelte – szóval tökéletes találkozás volt, az évad egyik legjobbja.

A *Szürke galamb* című regényt – bűnregényt – pályázatra és folytatásokban írta annak idején Tar Sándor, és ez a némiképp szaggatott történet szöveg érezhető a Mikó Csaba által írott színdarabban is. Ez az adaptáció is Horváth Csaba rendezői kezére született, és a Stúdió K Színházban került színpadra. Figurái ezúttal nem a mélyszegénységbe csúszott rétegből kerülnek ki, hanem nagyrészt egy kisvárosi rendőrség belvilágából, és felbukkan két reményteli fiatal is, a Néger és Enikő, akik ugyan nagyon lentről jönnek, de ártatlanságuk bankbetéttel ér föl: lehet drukkolni nekik és értük. Ahogy a felfüggesztett zsarut és szeretőjét is megkedveljük a végére, bár a jövőjüket illetően jogos a szkepszis. És van járvány, furcsa tömeghalál, narráló rádiós és helyi alvilág, elvégre mégiscsak krimiféleség ez, akkor is, ha nem számít, „ki a gyilkos”. (Idetartozik, hogy nem sokkal később a Katona József Színház Kamrájában is bemutatták a regény egy másik adaptációját, amelyben – Gothár Péter rendező révén, aki Németh Gáborral az adaptációt is készítette – a kesernyés ironia dominált.)

*

A hetedik – eddig utolsó – kötet címe *Körtánc*, és nem véletlenül hívja be rögtön Arthur Schnitzler *Körtánc* című darabját. A benne szereplő drámákat ugyanis ezúttal nem a téma köti össze, hanem a szerkezet, a dramaturgia. Két műben – Székely Csaba *10* és Kerékgyártó István *Hurok* című darabjában – a Schnitzleréhez hasonló körkörös építkezést látunk, Fejes Endre – Tasnádi István *Rozsdatemető 2.0* című darabjában a továbbírás révén kapcsolódik össze a vég a kezdettel, Pass Andrea *A Vándorkutyájában* egy tabló ölel magába körcikkeket, Gábor Sára *Kutyaportékájában* pedig a jelenetek összefűzése mutat sajátos ritmust.

Kockázatos vállalkozás – a forma könnyen maga alá gyűrheti a tartalmat, akár úgy, hogy a nézőt elragadja némi krimiszerű izgalom, és figyelme elsősorban a következő lépés/jelenet kitalálására irányul, akár úgy, hogy a szerző bonyolítja túl vagy alul magát a történetet, de még úgy is, hogy a szövegen – de még inkább az előadáson – érződik és látszik a birkózás a dramaturgiával.

„Agyas darab”, jutott eszembe, amikor néztem Székely Csaba 10 című darabját a Radnóti Színházban. A tízparancsolat és a tíz szereplő tíz történeten keresztül kapcsolódik össze egyetlen nagy történetté, és van minden, amit a szerkezet követel: közös nevezőnek ott a közeg, a Remény lakótelep (amely persze épp az ellenkezője a nevének), és a szereplők csak látszólag távolodnak sugarasan a középponttól, mert valójában fordítva van: egymás felé tartanak. Hogy itt mindenki mindenkinek a valakije, az szerintem a naiv néző számára is világos lesz legkésőbb a harmadik parancsolatnál/történetnél, és attól kezdve lehet találgatni. Az élettörténetek színesek, gondosan porciózva van bennük a kiszámíthatóság és a váratlanság, a bűn és az erény. A Radnóti Színház előadását Sebestyén Ába rendezte; pompás találmány a mindvégig jelen lévő tíz színész mint tíz parancsolat, illetve tízparancsolat, a vetítés, a zene és a remek alakítások: igazi színpadbarát opusz ez. Sok kisrealista történetből áll össze a nagy történet, ami maga az élet, és persze a halál.

Kerékgyártó István *Hurok* című darabja is színpadbarát; ebben is a technika, vagyis a szerkezet diktálja a ritmust: tizenkét szereplő ad ki egy laza társadalmi tablót, minisztortól lefelé a drogos fiúig. Mindenki fölött van valaki, aki aláz, és mindenki alatt van valaki, akit alázni lehet – míg végül a kör bezárul, és nem, nem mindenki nyeri el méltó büntetését. Kerékgyártó már a *Rükverc* című darabjában is a dramaturgiát tette meg főszereplőnek, akárcsak a *Hurokban*, és Bagossy László rendezése a Jurányiban el is fogadta a szerző ajánlatát: nem történetet, hanem szkeccseket látunk, nem sorsok rajzolódni ki, hanem figurák, azoknak is egy-egy jellemvonása dominál. Erősen korfestő karaktere révén a szerző és a színház számít a néző kortársi érzékenységére: ezeket az alakokat, az igazgatótól a pénztárosnőn át a luxusprostitűt – mind ismerjük, itt járnak-kelnek közöttünk, ránk köszönnek a hírportálokról.

Fejes Endre *Rozsdatemető*-jét színpadra állítani nagy kihívás; annyira sűrű epika – Pék Mária halat ránt, tőrös csuszát készít évtizedeken át –, hogy azt gondolnánk, az üzenete drámai, nem a formája. Ráadásul Tasnádi István nem is érte be ennyivel: a Katona József Színház felkérésére *Rozsdatemető 2.0*-t írt belőle. Vagyis a Hábetler család történetét megtoldotta még ötven évvel, így lett belőle egy évszázad, egészen a jelenünkig. Tasnádi igazi profi, ezért aztán a beléptetett újabb nemzedékekben remekül tükrözteti az „ősöket”,

vagyis beépíti a darabba a történelem és a sors önismétlő karakterét is. Kár, hogy a fordulatok – vagyis a második ötven év történései – a darabban nem érnek föl a figurákhoz, mert túlságosan újságfőcím-szerűen sorjáznak. Cseh-szlovák bevonulás, gorenje-láz, rendszerváltás, túrórudis „tévéostrom” – ilyen sovány lenne ez a mi történetünk? Viszont az alakítások megint csak röptetik a darabot: Szirtes Ági Pék Mária, Bezerédi Zoltán idősebb Hábetler János és Vizi Dávid ifjabb Janija, aki egyben a történet mesélője is kiemelkedik a számos, ugyancsak emlékezetes szerepformálás közül.

Pass Andrea *A Vándorkutya* című színdarabját a Víg-színház stúdiójában mutatták be; a szerző közismert „való-

Selinunte Kiadó

Budapest, 2020

350 oldal, 3800 Ft

ságérzékenységét” tekintve csöppet sem meglepő, hogy mintha dokumentumjátékot látnánk. A közös nevező: óvodáskorú gyerekek. Miattuk kerül egy légtérbe néhány szülőpár, akik a különleges térkezelés révén egyszerre vannak együtt és külön, és tárul föl, illetve inkább lepleződik le mindaz, amit leginkább takargatnának: a kényszeres viselkedés mögött a megannyi megjátszás, elhallgatott, tisztázatlan, elhazudott lényeg. Egy nagymama, az ő kezdődő leépülésével és feledékenységével, ő, csak ő beszél őszintén, csak ő lát jól, és ez mindenkinek kényelmetlen. Tudósítás a finom és favorizált középosztály életéből.

Gábor Sára anyaga a rögválóság: a *Kutyaportéka* című darab „terepen” született. Bár a Büdöskút helységnev a képzelet szülötte, lakói nagyon is valóságosak. Egy cigány pár egy napja, akik a cigánysorból kitörve beilleszkednének a „magyarok” közé, segítséget keresnének a beteg gyerekeknek, az apa kicsit „cuccozik”, az anya megy orvostól papig. Semmi durvaság, csak a tömény reménytelenség; az érzés, hogy otthon nem lehet lenni sehol ezen a világon. Nincsen számukra hely.

A két kötetben olvasható darabok legtöbbször egyetlen bemutatója volt. Furcsa sorsa a mostanában születő színműveknek, színpadi szövegeknek, hogy nem indulnak el országjárásra a színházak közt. Míg egy zenés darab vagy egy musical hónapok alatt végigsöpör az országon, a mai világunkról, kortársi, jelen időből vett konfliktusainkról szóló szövegek – pláne ha nem vígjátékról van szó – nemigen törnek ki az ősbemutató helyszínéről. Elégé érthetetlen.

Az Olvasópróba-sorozat hatodik és hetedik kötete nem csupa remekművet közöl. De van köztük remek mű, profi színmű, izgalmas kísérlet, és mindben ott lüktet az, amiben élünk. Márpedig ez a színház eminens alapanyaga. Bevállalósnak kéne lenni.